

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

การส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกรในอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
Extension of Mung Bean After Rice Production of Farmers in Uthumphonphaisai District,
Sisaket Province

อินทิพร วงศ์สรวัดน์ (Intion Wongsahawit)¹ นารีรัตน์ สีระสาร (Nareerut Seerasarn)²

จรรยา สิงห์คำ (Junya Singkum)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ 2) สภาพการปลูกถั่วเขียวหลังนา 3) การส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนา 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเขียวหลังนาในอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 200 ราย ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 134 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรอายุเฉลี่ย 56.39 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการปลูกถั่วเขียวเฉลี่ย 3.10 ปี พื้นที่ปลูกถั่วเขียวหลังนาเฉลี่ย 3.50 ไร่ ต้นทุนการปลูกถั่วเขียวเฉลี่ย 805.60 บาทต่อไร่ รายได้เฉลี่ยจากการปลูกถั่วเขียวเฉลี่ย 1,231.49 บาทต่อไร่ 2) เกษตรกรไถเตรียมดินก่อนปลูก จำนวน 1 ครั้ง ส่วนใหญ่ปลูกถั่วเขียวพันธุ์ KUM4 ส่วนใหญ่ไถกลบตอซังข้าว กำจัดวัชพืชโดยใช้แรงงานคน พบหนอนกระทู้มากที่สุด 3) เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวในระดับมาก ได้แก่ วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล ในการตรวจเยี่ยมแปลง 4) เกษตรกรมีปัญหาด้านความรู้ ได้แก่ พันธุ์ถั่วเขียว เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ข้อเสนอแนะ ควรมีการส่งเสริมการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายเมล็ดพันธุ์ดีทั่วถึงให้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ ความต้องการการส่งเสริม ถั่วเขียว การปลูกพืชหลังนา

¹ นักศึกษาหลักสูตรส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช intion5599@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แผนกวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช seerasarn@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แผนกวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช junya_28@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

Abstract

This research of objectives were to study 1) Basic social and economic conditions 2) Conditions for growing mung beans after rice fields 3) Extension of growing mung beans after rice fields 4) Problems and suggestions regarding the extension of growing mung beans after rice fields by farmers. The study population was farmers who grow mung beans after rice fields in Uthumphonphaisai District, Sisaket Province, 200 cases, at the error level of 0.05, resulting in a sample size of 134 cases, using simple random sampling. The tool used was an interview form. Data was analyzed using frequency, percentage, minimum, maximum, average, and standard deviation. and ranking. The results of the research found that 1) the average age of 56.39 years and completed primary school. The average experience in growing mung beans of 3.10 years. The average area of growing mung beans after rice fields was 3.50 rai. The average cost of growing mung beans was 805.60 baht per rai. The average income from growing mung beans was 1,231.49 baht per rai. 2) farmers plowed and prepared the soil 1 time before planting. Most of them planted mung beans of the KUM4 variety. Most of them plowed over rice stubble. Eliminate weeds using human labor, most cutworms were found. 3) farmers of extension needs for mung bean cultivation at a high level, including individual extension methods, in inspecting the plot. 4) farmers were knowledge problems, including mung bean varieties. Post-harvest technology: Suggestions: The creation of good seed production plots in the community should be extension in order to distribute seeds thoroughly continuously given to farmers

Keywords: Extension needs, Mung beans, Post-rice crops

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

บทนำ

ถั่วเขียว เป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ใช้บริโภคและเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมแปรรูปต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันผลผลิตถั่วเขียวมีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ จึงต้องนำเข้าจากต่างประเทศสูญเสียเงินนอกประเทศปีละหลายหมื่นล้านบาท (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565) อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีแนวโน้มผลผลิตถั่วเขียวมีแนวโน้มลดลง โดยในปีเพาะปลูก 2566/67 มีพื้นที่เพาะปลูก 663,500 ไร่ ลดลงจากปี 2565/66 และปี 2564/65 ที่มีพื้นที่เพาะปลูก 701,931 ไร่ และ 743,180 ไร่ เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูง และประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต สำหรับผลผลิตในปีเพาะปลูก 2566/67 มีผลผลิต 101,825 ตัน (ผลผลิต 153 กิโลกรัมต่อไร่) เพิ่มขึ้นจากปีเพาะปลูก 2565/66 และปีเพาะปลูก 2564/65 จำนวน 105,689 ตัน (ผลผลิต 151 กิโลกรัมต่อไร่) และจำนวน 108,474 ตัน (ผลผลิต 146 กิโลกรัมต่อไร่) ตามลำดับ เนื่องจากสภาพอากาศเอื้ออำนวย และมีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก ผลผลิตรวมทั้งประเทศลดลงตามการลดลงของเนื้อที่เพาะปลูก ความต้องการใช้ถั่วเขียวภายในประเทศ ปี 2566 มีความต้องการใช้จำนวน 109,640 ตัน ซึ่งลดลงจากปี 2565 และปี 2564 จำนวน 111,124 ตัน และจำนวน 127,598 ตัน ตามลำดับ เพื่อผลิตวันเส้นและผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป ในปี 2566 มีปริมาณการส่งออก 49,412 ตัน ไปยังประเทศคู่ค้าสำคัญ ได้แก่ อินโดนีเซีย และจีน สำหรับแหล่งเพาะปลูกถั่วเขียว 5 อันดับแรกของประเทศไทย ได้แก่ เพชรบูรณ์ สุโขทัย ชัยนาท นครสวรรค์ และสระบุรี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566)

นอกจากนี้ ถั่วเขียวยังเป็นพืชตระกูลถั่วที่มีความสำคัญในระบบปลูกพืช เนื่องจากเป็นพืชอายุสั้น ใช้น้ำน้อย ทนแล้งได้ดี ซึ่งสามารถปลูกได้ในทุกสภาพพื้นที่ เหมาะสำหรับปลูกในระบบปลูกพืช เช่น ทดแทนการปลูกข้าวนาปรังเนื่องจากสามารถใช้ความชื้นที่เหลืออยู่ในดินภายหลังเก็บเกี่ยวพืชหลักได้โดยไม่กระทบต่อผลผลิตมากนัก ปลูกก่อนหรือหลังการไถนา เพื่อตัดวงจรการระบาดของแมลงศัตรูพืช (จิราลักษณ์ ภูมิโธสง, 2561) ถั่วเขียวฤดูแล้งเหมาะสำหรับการปลูกในนาหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วปลูกในเดือนมกราคม เก็บเกี่ยวในเดือนมีนาคม การปลูกในฤดูแล้งนี้ไม่เหมาะสม สำหรับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพราะมีอากาศหนาวเย็น เนื่องจากถั่วเขียวเมื่อต้นเล็กไม่ทนทานต่ออากาศที่เย็นเกินไป (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560) รวมถึงนโยบายของรัฐบาลที่มีเป้าหมายลดพื้นที่การปลูกข้าวในฤดูนาปรัง โดยส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชชนิดอื่นแทน เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง พริก แตงโม และพืชอื่น ๆ ที่มีอายุการเก็บเกี่ยวไม่เกิน 120 วัน

จังหวัดศรีสะเกษ ในปีเพาะปลูก 2566/2567 มีพื้นที่เพาะปลูกถั่วเขียวจำนวน 1,861 ไร่ ลดลงจากปีเพาะปลูก 2565/2566 ที่มีเนื้อที่เพาะปลูก 2,427 ไร่ โดยอำเภออุทุมพรพิสัยเป็นแหล่งเพาะปลูกถั่วเขียวหลังนาเป็นอันดับสองของจังหวัด มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวน 620 ไร่ ลดลงจากปีเพาะปลูก 2565/2566 ที่มีเนื้อที่เพาะปลูกถั่วเขียว 783 ไร่ (ระบบสารสนเทศการผลิตทางด้านการเกษตร, 2567) เนื่องจากอำเภออุทุมพรพิสัยเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมสำหรับปลูกข้าวและพืชหลังนา แต่ประสบปัญหาภัยแล้ง ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก มีแหล่งรวบรวมรับซื้อในพื้นที่น้อย ความไม่แน่นอนเรื่องราคาเพราะขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด ปัญหาโรคแมลงระบาด ที่ต้องใช้สารเคมีเพื่อป้องกันและกำจัดเป็นจำนวนมาก รวมถึงปัญหาด้านคุณภาพผลผลิตต่อไร่ต่ำ ผลผลิตไม่ได้คุณภาพ ถือเป็นปัญหาที่สำคัญของการผลิตถั่วเขียวและเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อจำนวนพื้นที่ปลูกของเกษตรกร (สำนักงานเกษตรอำเภออุทุมพรพิสัย, 2566)

ดังนั้น จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน การส่งเสริมการปลูกถั่วเขียว รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาวิธีการส่งเสริม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

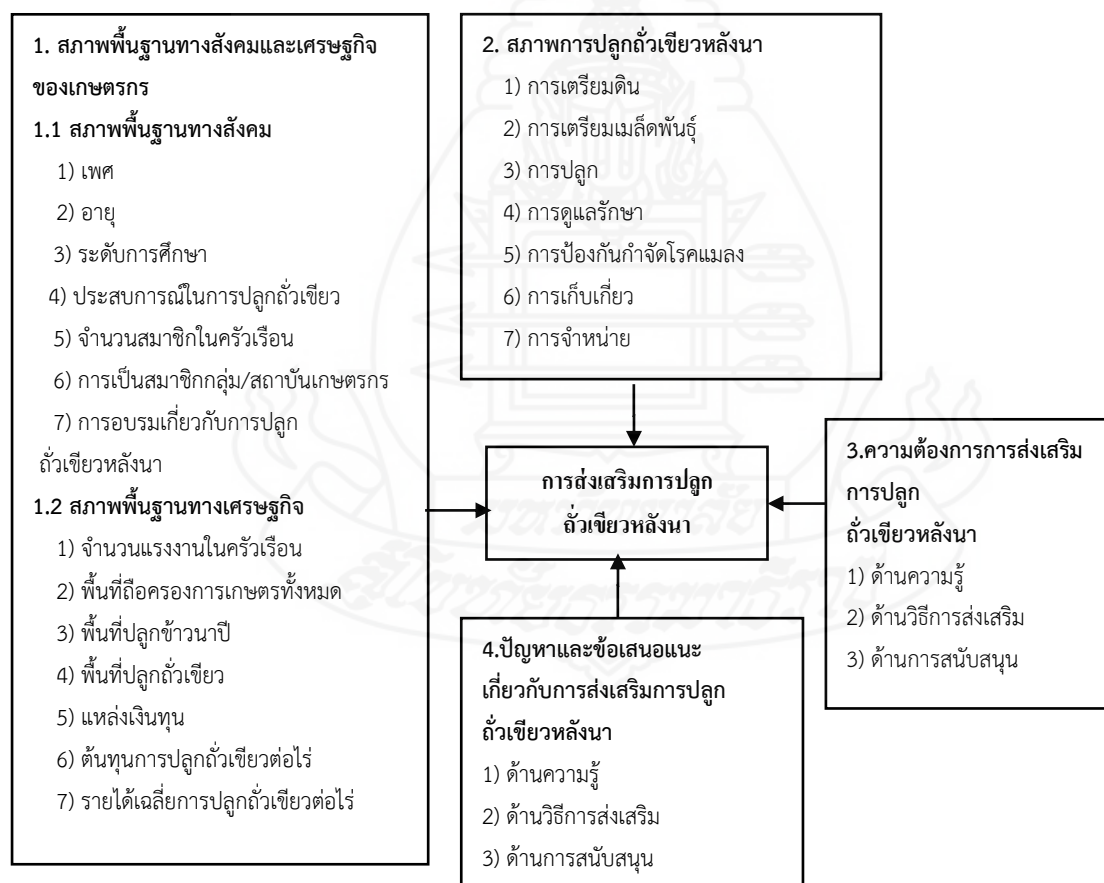
การเกษตรให้มีความเหมาะสมสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ให้สูงขึ้น นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการปลูกกล้วยเครือของเกษตรกร รวมทั้งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ที่สำคัญของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาสภาพการปลูกกล้วยเครือของเกษตรกรในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการปลูกกล้วยเครือของเกษตรกรในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกกล้วยเครือของเกษตรกรในอำเภอบึงสามพัน

จังหวัดศรีสะเกษ

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเขียวหลังนาที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรในอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในปีการผลิต 2566/2567 จำนวน 200 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 134 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ ทดลองสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน ในอำเภอใกล้เคียง จากนั้นนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability consistency) ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of alpha) ของ Cronbach โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ได้ค่าความเที่ยง (Reliability) ในตอนที่ 3 ความต้องการการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร เท่ากับ 0.82 ตอนที่ 4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร เท่ากับ 0.86 และตอนที่ 4.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร เท่ากับ 0.93 โดยความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach มากกว่า 0.80 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จึงนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ วัดระดับความต้องการโดยใช้มาตรวัดตัวแปรเป็นแบบมาตรวัดของ ลิเคิร์ต (Likert's scale) โดยแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 5 ระดับ กำหนดเกณฑ์จากค่าน้ำหนักเฉลี่ย 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด 1.81 – 2.60 = น้อย 2.61 – 3.40 = ปานกลาง 3.41 – 4.20 = มาก 4.21 – 5.00 = มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 56.0 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 56.39 ปี เกษตรกรร้อยละ 43.3 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการปลูกถั่วเขียวเฉลี่ย 3.1 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.34 คน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร เกษตรกรร้อยละ 46.3 เป็นสมาชิก ธกส. ร้อยละ 95.5 ได้รับการฝึกอบรมจำนวน 1 ครั้ง และเกษตรกรร้อยละ 100.0 ได้รับการฝึกอบรมจากกรมส่งเสริมการเกษตร มีจำนวนแรงงานทำการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.47 คน ร้อยละ 99.3 มีพื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดเป็นของตนเอง มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีเฉลี่ย 14.68 ไร่ มีพื้นที่ปลูกถั่วเขียวหลังนาเฉลี่ย 3.50 ไร่ ร้อยละ 92.5 มีแหล่งเงินทุนของตนเอง มีต้นทุนการปลูกถั่วเขียวต่อไร่เฉลี่ย 805.60 บาท และเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยจากการปลูกถั่วเขียวต่อไร่ 1,231.49 บาท

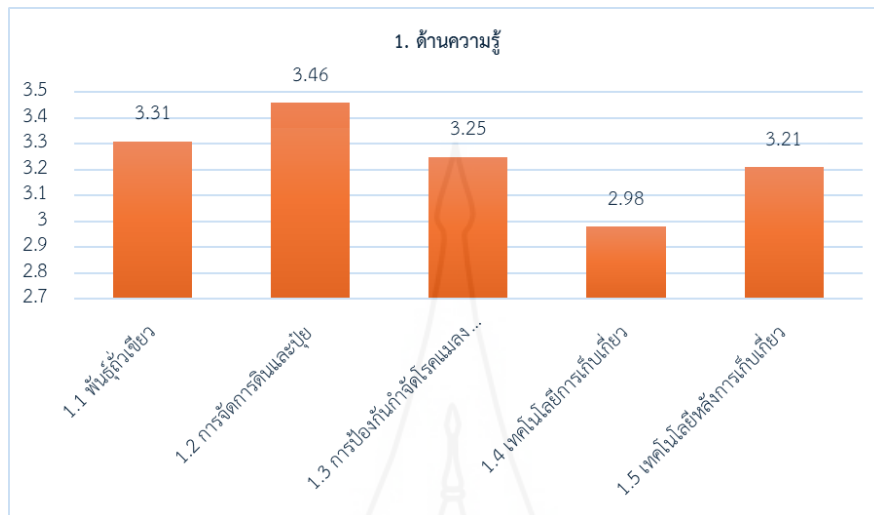
2. การปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 62.7 มีการไถเตรียมดินก่อนปลูกเฉลี่ย 1.37 ครั้ง ร้อยละ 82.1 จ้างรถแทรกเตอร์ ร้อยละ 43.3 ใช้พันธุ์ KUMU4 ร้อยละ 61.2 ปลูกถั่วเขียวไว้ทำพันธุ์เอง ร้อยละ 55.2 ให้น้ำโดยอาศัยความชื้นในดิน ร้อยละ 100.0 ไถกลบตอซังข้าว ร้อยละ 69.4 ใช้แรงงานคนในการป้องกันกำจัดวัชพืช ร้อยละ 59.0 ไม่พบโรคในแปลงถั่วเขียว ร้อยละ 31.3 พบหนอนกระทู้ผัก ร้อยละ 73.1 ใช้แรงงานคนในครัวเรือนเก็บเกี่ยวถั่วเขียว และ ร้อยละ 73.1 จำหน่ายผลผลิตเอง

3. ความต้องการการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร

1) ด้านความรู้ พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรมีระดับความต้องการระดับมาก ได้แก่ การจัดการดินและปุ๋ย และมีความต้องการในระดับปานกลาง เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) พันธุ์ถั่วเขียว (2) การป้องกันกำจัดโรคแมลง (3) เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว และ (4) เทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว

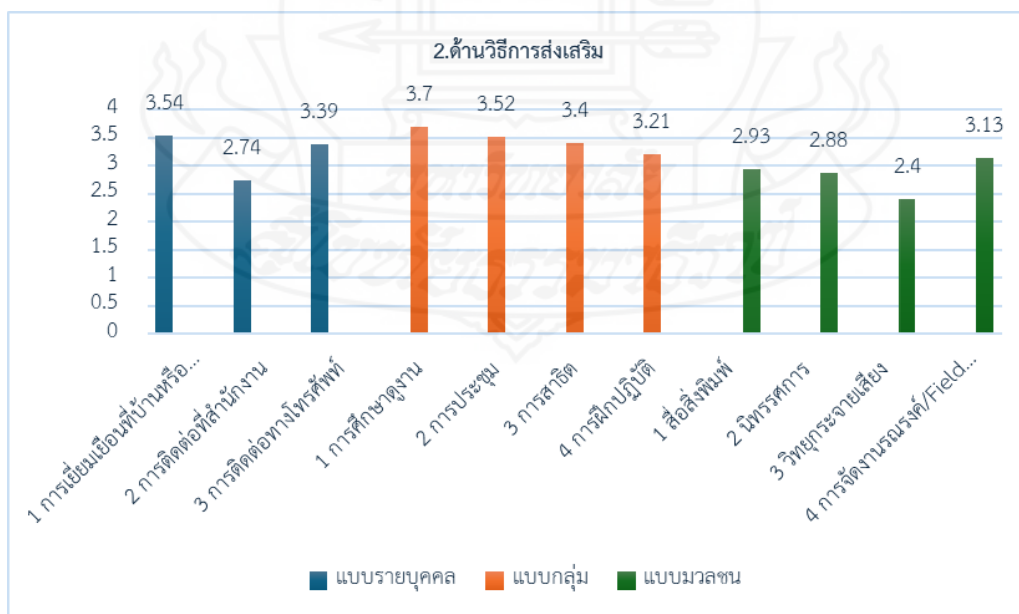

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ภาพที่ 2 ความต้องการการส่งเสริมด้านความรู้

2) ด้านวิธีการส่งเสริม พบว่า เกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ แบบกลุ่มเรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) การศึกษาดูงาน (2) การประชุม (3) การสาธิต (4) การฝึกปฏิบัติ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ แบบรายบุคคล เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) การเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา (2) การติดต่อทางโทรศัพท์ (3) การติดต่อที่สำนักงาน และแบบมวลชน เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) การจัดงานรณรงค์/Field Day (2) สื่อสิ่งพิมพ์ (3) นิทรรศการ (4) วิชุกกระจายเสียง

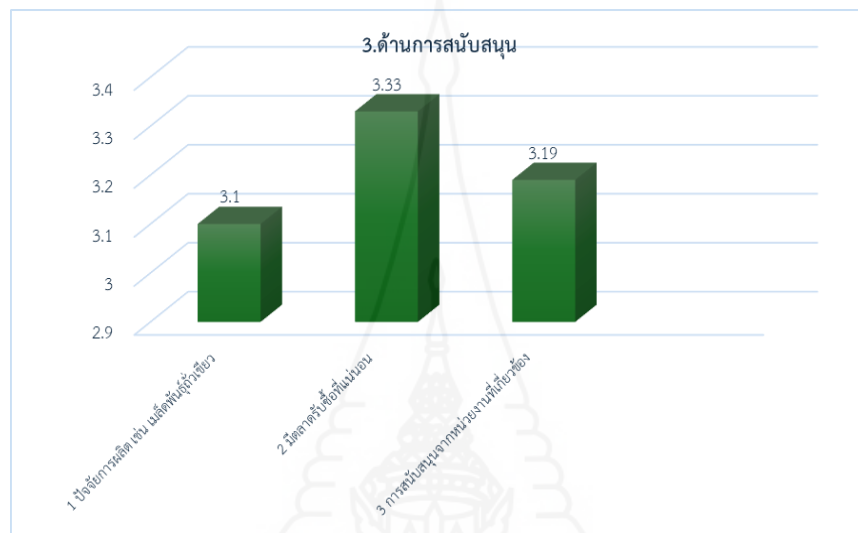

ภาพที่ 3 ความต้องการการส่งเสริมด้านวิธีการส่งเสริม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

3) ด้านการสนับสนุน พบว่า เกษตรกรต้องการการสนับสนุนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) มีตลาดรับซื้อที่แน่นอน (2) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ (3) ปัจจัยการผลิต

ภาพที่ 4 ความต้องการการส่งเสริมด้านการสนับสนุน

4. ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร

พบว่า เกษตรกรมีปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรู้ และด้านการสนับสนุน เกษตรกรมีปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ วิธีการส่งเสริม แยกปัญหาแต่ละด้าน มีดังนี้

1) ด้านความรู้ พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านความรู้ทั้งหมดอยู่ในระดับมาก เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) พันธุ์ถั่วเขียว (2) เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว (3) การปลูก การดูแลรักษา (4) เทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว และ (5) โรคและแมลงศัตรูพืชในถั่วเขียว

2) ด้านวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล พบว่า เกษตรกรมีปัญหาทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) การส่งเสริมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่ไม่ต่อเนื่อง (2) เกษตรกรต้นแบบให้คำแนะนำไม่ทั่วถึง และ (3) การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ขาดความต่อเนื่อง

3) ด้านวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม พบว่า เกษตรกรมีปัญหาในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ จำนวนกลุ่มเป้าหมายการประชุม อบรม สัมมนา หรือดูงาน มีจำนวนจำกัด และมีปัญหาระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ การประชาสัมพันธ์เข้าร่วมอบรมไม่ทั่วถึง

4) ด้านวิธีการส่งเสริมแบบมวลชน พบว่า เกษตรกรมีปัญหาทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) ไม่สามารถเข้าถึงสื่อประเภทต่างๆ ได้ และ (2) การรับข้อมูลข่าวสารขาดความต่อเนื่อง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

5) ด้านการสนับสนุน พบว่า เกษตรกรมีปัญหาดังกล่าวทั้งหมดอยู่ในระดับมาก เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) การส่งเสริมและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีการผลิตไม่ต่อเนื่อง (2) การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอและต่อเนื่อง และ (3) ช่องทางการจำหน่ายมีน้อย

5. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร

พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล และด้านการสนับสนุน ข้อเสนอแนะอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม และแบบมวลชน แยกข้อเสนอแนะแต่ละด้าน มีดังนี้

1) ด้านความรู้ พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะด้านความรู้ทั้งหมดในระดับมาก เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) ให้ความรู้เรื่องพันธุ์และลักษณะของถั่วเขียว (2) ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูก การดูแลรักษา (3) ให้ความรู้เรื่องโรคและแมลงศัตรูพืชในถั่วเขียว (4) ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว และ (5) ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว

2) ด้านวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะในระดับมาก 2 ประเด็น เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (2) มีเกษตรกรต้นแบบให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ มีข้อเสนอแนะในระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ควรไปเยี่ยมเยียนและให้คำแนะนำที่แปลงของเกษตรกร

3) ด้านวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ มีแปลงเรียนรู้เพื่อเป็นจุดเรียนรู้ สาธิต และดูงานของเกษตรกรในพื้นที่ มีข้อเสนอแนะในระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ มีการประชาสัมพันธ์เข้าร่วมอบรมโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสาร แผ่นพับ อบรมประชุม หอกระจายข่าว สื่อออนไลน์

4) ด้านวิธีการส่งเสริมแบบมวลชน พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย เข้าใจง่าย เช่น วิดีทัศน์ โปสเตอร์ แผ่นพับ และ (2) เจ้าหน้าที่ให้ความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตถั่วเขียวอย่างต่อเนื่อง

5) ด้านการสนับสนุน พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะทั้งหมดอยู่ในระดับมาก เรียงตามอันดับ ดังนี้ (1) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิตและจัดหาแหล่งรับซื้อที่แน่นอน (2) ส่งเสริมการแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายเมล็ดพันธุ์ได้ทั่วถึง และ (3) มีการจัดนิทรรศการ งานรณรงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกร

1) เกษตรกรร้อยละ 56.0 เป็นเพศหญิง เนื่องจากเพศชายออกไปทำงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม เช่น กรุงเทพฯ ปริมณฑล และนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งใกล้เคียงกับ สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.46) ศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปลูกถั่วเขียวทดแทนการทำนาปรังของเกษตรกร ในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า เกษตรกรร้อยละ 57.9 เป็นเพศหญิง

2) เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56.39 ปี เนื่องจากคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น และมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจาก สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.46) พบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 51.54 ปี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

3) เกษตรกรร้อยละ 43.3 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ สามารถรับการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ได้และมีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชหลังนา ซึ่งแตกต่างจาก ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.44) ศึกษา การปลูกถั่วเขียวหลังนาและความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท พบว่า เกษตรกรร้อยละ 72.1 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

4) เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกถั่วเขียวเฉลี่ย 3.1 ปี เนื่องจากที่ผ่านมาเกษตรกรจะใช้พื้นที่ทำนาปรังแต่ด้วยสภาพแหล่งน้ำไม่เพียงพอ เกษตรกรจึงปรับเปลี่ยนมาปลูกถั่วเขียวเพื่อจำหน่าย เป็นเมล็ดพันธุ์ และปรับปรุงดิน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการส่งเสริมให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร โดยการนำผลการวิจัยครั้งนี้จากประเด็นความต้องการการส่งเสริมการผลิตถั่วเขียวหลังนามีระดับความต้องการมาก นำมาเป็นประเด็นหลักในการส่งเสริมต่อไป เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับ สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.47) พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกถั่วเขียวทดแทนการทำนาปรังเฉลี่ย 2.57 ปี

5) เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 3.34 คน เนื่องจากมีการแยกครัวเรือนเป็นสังคมครอบครัวขนาดเล็ก และสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นฐานไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งใกล้เคียงกับ ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.45) พบว่า เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.04 คน

6) เกษตรกรร้อยละ 45.5 เป็นสมาชิก ธกส. เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ซึ่งแตกต่างจาก สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.47) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 77.9 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

7) เกษตรกรร้อยละ 95.5 ได้รับการฝึกอบรมจำนวน 1 ครั้ง สอดคล้องกับ ปาริชาติ ทาบุตร (2565, น.46) ศึกษา การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวของเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 72.4 เข้ารับการอบรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียว จำนวน 1 ครั้งต่อปี เกษตรกรร้อยละ 100 ได้รับการฝึกอบรมจากกรมส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ ปัจจุบัน จากกรมส่งเสริมการเกษตร และมีเจ้าหน้าที่ติดตามแปลง ซึ่งแตกต่างจาก ปาริชาติ ทาบุตร (2565, น.46) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 100 เข้ารับการฝึกอบรมโดยกรมวิชาการเกษตร

2. สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

1) เกษตรกรมีจำนวนแรงงานทำการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 2.47 คน เนื่องจากคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ ผลตอบแทน ความมั่นคง มากกว่า ซึ่งใกล้เคียงกับ ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.48) พบว่า เกษตรกรมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.59 คน และใกล้เคียงกับ ปาริชาติ ทาบุตร (2565, น.49) พบว่า เกษตรกรมีแรงงานในการทำการเกษตร เฉลี่ย 2.65 คน

2) เกษตรกรร้อยละ 99.3 มีพื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดเป็นของตนเองและมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีเฉลี่ย 14.68 ไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ซึ่งใกล้เคียงกับ ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.50) พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาปีเป็นของตนเองเฉลี่ย 15.76 ไร่ และใกล้เคียงกับ สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.49) พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีของตนเองเฉลี่ย 13.24 ไร่

3) เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกถั่วเขียวหลังนาเฉลี่ย 3.50 ไร่ เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาแหล่งน้ำไม่เพียงพอ สำหรับทำนาปรังจึงหันมาปลูกถั่วเขียวซึ่งเป็นพืชอายุสั้น ใช้น้ำน้อย เพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ และปรับปรุงดิน ซึ่งใกล้เคียง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

กับ อนุวัฒน์ สุทธการ (2564, น.46) ศึกษา การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองของเกษตรกร ในอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่เพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเฉลี่ย 8.30 ไร่ และแตกต่างจาก ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.52) พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองหลังนาเป็นของตนเองเฉลี่ย 15.82 ไร่ และแตกต่างจาก ปาริชาติ ทาบุตร (2565, น.50) พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเฉลี่ย 21.04 ไร่

4) แหล่งเงินทุน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 92.5 มีแหล่งเงินทุนของตนเอง เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่ปลูก ถั่วเหลืองไม่มาก และปลูกถั่วเหลืองไว้ทำพันธุ์เอง ซึ่งใกล้เคียงกับ ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.54) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 100 ใช้ทุนของตนเอง ซึ่งแตกต่างจาก อนุวัฒน์ สุทธการ (2564, น.51) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 85.2 มีแหล่งเงินทุนในการ ทำการเกษตรจากธนาคารของรัฐ

5) ต้นทุนการปลูกถั่วเหลืองต่อไร่ พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการปลูกถั่วเหลืองต่อไร่เฉลี่ย 805.60 บาท เนื่องจาก เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองไม่มาก ปลูกถั่วเหลืองไว้ทำพันธุ์เอง ไม่มีการใส่ปุ๋ยเคมี และสารเคมี ซึ่งแตกต่างจาก ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.55) พบว่า เกษตรกร มีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ 2,498.38 บาทต่อไร่ และแตกต่างจาก ปาริชาติ ทาบุตร (2565, น.50) พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองเฉลี่ย 2,000 บาท/ไร่

6) รายได้เฉลี่ยจากการปลูกถั่วเหลืองต่อไร่ พบว่า เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยจากการปลูกถั่วเหลืองต่อไร่ 1,231.49 บาท เนื่องจากอาศัยความชื้นในดินในการปลูก ดินแห้งเร็วทำให้ได้ผลผลิตต่ำ และเกษตรกรไม่มีการตัดพันธุ์ปน ซึ่งใกล้เคียงกับ สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.58) พบว่า เกษตรกร มีรายได้ต่อไร่เฉลี่ย 1,814.30 บาท และแตกต่างจาก สันญญา โสภา (2563, น.69) ศึกษา แนวทางการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองคุณภาพของเกษตรกรในอำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตถั่วเหลืองเฉลี่ย 4,181.17 บาทต่อไร่

3. การปลูกถั่วเหลืองหลังนาของเกษตรกร

1) การไถเตรียมดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 62.7 มีการเตรียมดินมีการไถเตรียมดินก่อนปลูกจำนวน 1 ครั้ง เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าการปลูกถั่วเหลืองเป็นการปลูกต่อจากการทำนาปี และต้องการปลูกด้วยวิธีที่ง่ายไม่ต้องการเพิ่ม ขั้นตอน ซึ่งแตกต่างจาก สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.63) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 72.4 มีการไถเตรียมดินจำนวน 2 ครั้ง

2) การเตรียมดินปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 82.1 จ้างรถแทรกเตอร์ เนื่องจากสะดวก รวดเร็ว ในการไถพรวน ดินแล้วคราดเก็บเศษวัชพืชออกจากแปลง ทำการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอทั่วแปลง ซึ่งใกล้เคียงกับ ขนิษฐา สันติประชา (2561, น.58) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 92.6 ใช้วิธีจ้างรถแทรกเตอร์

3) พันธุ์ถั่วเหลืองและแหล่งเมล็ดพันธุ์ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 43.3 ใช้พันธุ์ KUM4 ซึ่งมีลักษณะเด่น ลำต้น สีเขียว ฝักกลมยาว ปลายฝักแหลมโค้งงอ ฝักแก่มีน้ำตาลแก่ถึงสีดำ เมล็ดโตและสีเขียวเข้ม อายุเก็บเกี่ยว สุกแก่เร็วและ สม่ำเสมอประมาณ 65-70 วัน ผลผลิตเฉลี่ย 230 กก./ไร่ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ , 2565) และ ร้อยละ 61.2 ปลูกถั่วเหลืองไว้ทำพันธุ์เอง ดังนั้นหลังจากเก็บเกี่ยวฝักที่สุกแก่เต็มที่แล้งนํ้าฝักมาตากแดด 1-2 วันบนลานที่รอง ด้วยตาข่ายไนล่อนหรือผ้าพลาสติก ให้ความชื้นเมล็ดเหลือประมาณร้อยละ 13-15 เพื่อให้ฝักแห้งนวดกะเทาะได้ง่าย และลด ความชื้นเมล็ดอีกครั้งให้เหลือประมาณ ร้อยละ 10-11 เพื่อป้องกันแมลงเข้าทำลายและทำให้เก็บรักษาได้นานขึ้น เก็บเมล็ด พันธุ์ในภาชนะที่ปิดสนิท สถานที่แห้ง สะอาด อากาศถ่ายเท ความชื้นของเมล็ดก่อนบรรจุในภาชนะที่ปิดไม่ควรเกินร้อยละ 10

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

(สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับ ขนินฐา สันติประชา (2561, น.59) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 96.7 ปลุกถั่วเขียวไว้ทำพันธุ์เอง

4) การให้น้ำ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 55.2 ให้น้ำโดยอาศัยความชื้นในดิน เนื่องจากเป็นพื้นที่ในสภาพนาอาศัยความชื้นในดินหลังเก็บเกี่ยวข้าวแล้วไถพรวนในขณะดินมีความชื้น ใช้คนหว่านกระจายเมล็ดให้ทั่วเสมอกันทั้งแปลง เนื่องจากสะดวกและประหยัดเวลา เมื่อทำการหว่านเรียบร้อยแล้วพรวนดินกลบทันที เพื่อปิดผิวน้ำดินป้องกันการระเหยของน้ำได้ดิน ซึ่งใกล้เคียงกับ ขนินฐา สันติประชา (2561, น.60) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 60.6 ใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝน

5) การใส่ปุ๋ย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.0 ไถกลบตอซังข้าว เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าเป็นการปลูกถั่วเขียวต่อจากการทำนาปี และต้องการปลูกถั่วเขียวหลังนาด้วยวิธีที่ง่ายไม่ต้องการเพิ่มต้นทุนการผลิต ดังนั้นควรส่งเสริมให้เกษตรกรใช้เชื้อไรโซเบียมคลุกเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวก่อนปลูกเพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งกรมวิชาการเกษตร (2556, น.6) ได้กล่าวว่า ไรโซเบียมเป็นแบคทีเรียที่มีความสามารถสร้างปุ๋ยไนโตรเจน โดยการตรึงไนโตรเจนในอากาศและเปลี่ยนให้อยู่ในรูปสารประกอบอินทรีย์ในไนโตรเจนที่ปมรากถั่วเขียว ปริมาณไนโตรเจนที่ไรโซเบียมสามารถตรึงได้สำหรับถั่วเขียวประมาณ 10 - 22 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ซึ่งสอดคล้องกับ สุภัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.66) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 89.0 ไม่ใส่ปุ๋ย

6) การกำจัดวัชพืช พบว่า เกษตรกรร้อยละ 69.4 ใช้แรงงานคนในการป้องกันกำจัดวัชพืช เนื่องจากเกษตรกรมีวิธีการเตรียมแปลงแบบตั่วพืชหรือตัดตอซัง ไถพรวนดิน แล้วหว่านหรือหยอดเมล็ด เนื่องจากการตั่วพืชหรือตัดตอซังและไถพรวนดินก่อนการหว่านหรือหยอดเมล็ด จะทำให้วัชพืชตายรวมถึงการตัดตอซังและไถพรวนดินจะช่วยให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์และช่วยรักษาความชื้นของดิน และต้องการปลูกถั่วเขียวหลังนาด้วยวิธีที่ง่ายไม่ต้องการเพิ่มต้นทุนการผลิต ซึ่งแตกต่างจาก ขนินฐา สันติประชา (2561, น.63) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 90.6 ใช้สารเคมี

7) การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรร้อยละ 59.0 ไม่พบโรคในแปลงถั่วเขียว และร้อยละ 31.3 พบหนอนกระทู้ผัก ใกล้เคียงกับ สุภัญญา นาคประดิษฐ์ (2558, น.69-70) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 36.6 พบหนอนกระทู้ผักในแปลงถั่วเขียว ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้ด้านการเตรียมดินและการจัดการ เพื่อให้เกษตรกรทราบถึงการป้องกันกำจัด เพื่อลดจำนวนโรคและแมลงในแปลง เป็นการลดต้นทุนและป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผลผลิตถั่วเขียว

8) การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 73.1 ใช้แรงงานคนในครัวเรือนเก็บเกี่ยวถั่วเขียว เนื่องจากเป็นการลดต้นทุนในการเก็บเกี่ยว และร้อยละ 73.1 จำหน่ายผลผลิตเอง เนื่องจากการจำหน่ายให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ มีความสะดวก สามารถลดค่าจ้างรถยนต์และค่าขนส่งได้เป็นอย่างมาก ซึ่งแตกต่างจาก ขนินฐา สันติประชา (2561, น.64) พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 73.8 จ้างแรงงานคน และเกษตรกร ร้อยละ 89.8 จำหน่ายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลาง

4. ความต้องการการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร

1) ด้านความรู้ พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรมีระดับความต้องการระดับมาก ในเรื่องการจัดการดินและปุ๋ย เนื่องจากเกษตรกรมีวิธีการเตรียมแปลงปลูกแบบไม่มีการเผาตอซัง ใช้คนหว่านเมล็ดกระจายเมล็ดให้ทั่วเสมอกันทั้งแปลง เมื่อทำการหว่านเรียบร้อยแล้วพรวนดินกลบทันที เพื่อปิดผิวน้ำดินป้องกันการระเหยของน้ำได้ดิน ซึ่งจะช่วยให้มีการควบคุมความชื้นและเมล็ดงอกดีขึ้น แต่ไม่มีการใช้ปุ๋ยรองพื้น หรือใส่ระหว่างปลูกซึ่งส่งผลต่อผลผลิตถั่วเขียวต่อไร่ต่ำ ไม่มีคลุกเมล็ดถั่วเขียวด้วยเชื้อไรโซเบียม เพื่อช่วยตรึงไนโตรเจนในอากาศมาเป็น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

อาหารของต้นถั่ว ซึ่งกรมวิชาการเกษตร (2556) ได้กล่าวว่า ไรโซเบียมเป็นแบคทีเรียที่มีความสามารถสร้างปุ๋ยไนโตรเจน โดยการตรึงไนโตรเจนในอากาศและเปลี่ยนให้อยู่ในรูปสารประกอบอินทรีย์ไนโตรเจนที่ปมรากถั่วเขียว ปริมาณไนโตรเจนที่ไรโซเบียมสามารถตรึงได้สำหรับถั่วเขียวประมาณ 10 - 22 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี

2) **ด้านวิธีการส่งเสริม** พบว่า เกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล โดยต้องการการเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา และวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยต้องการการศึกษาดูงาน และการประชุม โดยวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มจะทำให้เกษตรกรมีกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์หรือสิ่งที่เกษตรกรได้พบเจอซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับ อนุวัฒน์ สุทธการ (2564, น.61) พบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก 4 ประเด็น คือ การบรรยาย การฝึกอบรม การอภิปรายคณะ และการทัศนศึกษา

3) **ด้านการสนับสนุน** พบว่า เกษตรกรต้องการการสนับสนุนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยต้องการมีตลาดรับซื้อที่แน่นอน การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยการผลิต เมื่อพิจารณาแล้วเกษตรกรมีความต้องการตลาดรับซื้อที่แน่นอน เนื่องจากตลาดรับซื้อในพื้นที่มีน้อย และราคาขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ดี ไรโซเบียม แหล่งจำหน่ายปุ๋ยหรือสารเคมีที่มีคุณภาพ ที่จะช่วยยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565) โครงการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชตระกูลถั่วเพื่อความมั่นคงด้านอาหารเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่เกษตรกรให้หันมาปลูกพืชตระกูลถั่วเพิ่มมากขึ้น และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชตระกูลถั่วแก่เกษตรกร ตลอดจนเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตภายในประเทศเพื่อลดการนำเข้า

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร

เกษตรกรมีปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรู้ ในประเด็น พันธุ์ถั่วเขียว เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว การปลูก การดูแลรักษา เทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว และโรคและแมลงศัตรูพืชในถั่วเขียว และด้านการสนับสนุน ในประเด็น การส่งเสริมและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีการผลิตไม่ต่อเนื่อง การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอและต่อเนื่อง และช่องทางการจำหน่ายมีน้อย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการถ่ายทอดความรู้และวิทยาการด้านต่าง ๆ นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อช่วยยกระดับการผลิตถั่วเขียวให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีการสนับสนุนการรวมกลุ่มที่ต่อเนื่อง สนับสนุนการจัดทำแปลงเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ในรูปแบบกลุ่ม เมื่อได้ผลผลิตทำการจัดสรรให้สมาชิกมีเมล็ดพันธุ์ที่ดีไว้ใช้ เกษตรกรมีปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านวิธีการส่งเสริม คือวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มมีปัญหาในระดับมากในประเด็น จำนวนกลุ่มเป้าหมายการประชุม อบรม สัมมนา หรือดูงาน มีจำนวนจำกัด

เกษตรกรมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกถั่วเขียวหลังนาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรู้ โดยให้ความรู้เรื่องพันธุ์และลักษณะของถั่วเขียว วิธีการปลูก การดูแลรักษา โรคและแมลงศัตรูพืชในถั่วเขียว เทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว และเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ดังนั้นเจ้าหน้าที่ควรถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณของผลผลิตในการปลูกถั่วเขียวหลังนา เช่น การผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษามะลัดพันธุ์ไว้ใช้เอง เป็นต้น ด้านวิธีการส่งเสริมแบบรายกลุ่ม เจ้าหน้าที่ควรออกไปเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา ติดตามแปลงเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ เป็นการสร้างความสนิทสนม ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวไปใช้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

ฝึกสำรวจตัดพันธุ์ปนในแปลงเพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพมาตรฐานตามชั้นพันธุ์ และการสำรวจโรคและแมลงในแปลง เพื่อให้เกษตรกรสามารถวินิจฉัยโรคและแมลงศัตรูพืชเบื้องต้น ด้านการสนับสนุน ต้องการให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิตและจัดหาแหล่งรับซื้อที่แน่นอน ส่งเสริมการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายเมล็ดพันธุ์ได้ทั่วถึง และมีการจัดนิทรรศการ งานรณรงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในพื้นที่แหล่งรับซื้อมีน้อย และไม่มีการกำหนดเกณฑ์ราคาซื้ออย่างเหมาะสมทำให้ราคาในการรับซื้อแต่ละรอบการผลิตมีความผันผวน กลุ่มเกษตรกรจึงต้องการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคา ซึ่งสอดคล้องกับ มฉว.รณ. จันทรนาถ (2564, น.136) พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ประเด็น คือ ควรมีการรณรงค์ส่งเสริมการปลูกถั่วเขียว ในช่วงเวลาที่เหมาะสม ควรส่งเสริมการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ดีเพื่อเป็นแหล่งเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชน ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิต ควรมีการอบรมด้านเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตถั่วเขียว และควรมีการตรวจวิเคราะห์ดินเพื่อปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการปลูกถั่วเขียว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านความรู้ในประเด็น พันธุ์ถั่วเขียว เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว การปลูก การดูแลรักษา เทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว และโรคและแมลงศัตรูพืชในถั่วเขียว ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1.1 เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มผู้ปลูกถั่วเขียว มีแปลงเรียนรู้ เพื่อเป็นจุดเรียนรู้ สาธิต และดูงานของเกษตรกรในพื้นที่ และยังเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและแก้ไขปัญหาได้ มีการประชาสัมพันธ์เข้าร่วมอบรมโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสาร แผ่นพับ อบรมประชุม หอกระจายข่าว สื่อออนไลน์ เช่น Facebook Line

1.1.2 เกษตรกรควรให้ความสำคัญในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการวางแผนการผลิต รวมถึงเข้ารับการอบรมการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียว มีการจัดตั้งกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และมีการจัดทำแปลงสาธิตที่ใช้เป็นแหล่งพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวคุณภาพดี เข้าร่วมงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตถั่วเขียวในพื้นที่เพื่อพัฒนาความรู้และปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่

1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่

จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล โดยต้องการการเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา และวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยต้องการการศึกษาดูงาน และการประชุม โดยวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มจะทำให้เกษตรกรมีกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์หรือสิ่งที่เกษตรกรได้พบเจอซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.2.1 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรให้ความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตถั่วเขียวอย่างต่อเนื่อง มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย เข้าใจง่าย เช่น วิดีทัศน์ โปสเตอร์ แผ่นพับ และควรไปเยี่ยมเยียนและให้คำแนะนำที่แปลงของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

1.2.2 เจ้าหน้าที่ควรใช้วิธีการส่งเสริมแบบรวมกลุ่ม เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสาธิต ฝึกปฏิบัติพร้อมไปกับการบรรยาย มีการจัดทำแปลงเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ร่วมกัน เมื่อได้ผลผลิตแจกจ่ายให้สมาชิกได้ขยายพันธุ์ต่อไป

1.2.3 เจ้าหน้าที่ควรเพิ่มศักยภาพและบทบาทของเจ้าหน้าที่ โดยการจัดฝึกอบรมในเรื่องการผลิตให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน เพื่อนำความรู้และเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร โดยเน้นการส่งเสริมความรู้ออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงก่อนปลูก ช่วงปลูกและดูแลรักษา ช่วงเก็บเกี่ยวและหลังเก็บเกี่ยว

1.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านการสนับสนุนในประเด็น การส่งเสริมและสนับสนุนด้านเทคโนโลยีการผลิตไม่ต่อเนื่อง การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอและต่อเนื่อง และช่องทางการจำหน่ายมีน้อย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.3.1 หน่วยงานควรมีการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี และปัจจัยการผลิต โดยจัดทำในรูปแบบกลุ่มหรือเกษตรกรแบบแปลงใหญ่ จัดทำแปลงสาธิตการผลิตถั่วเขียว เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการปลูกถั่วเขียวให้กับเกษตรกรที่สนใจ เชื่อมโยงระบบการผลิต การตลาด และการแปรรูปในท้องถิ่น เพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยทางอาหาร พร้อมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถพึ่งพาตนเองได้

1.3.2 หน่วยงานอื่น ๆ ควรให้การสนับสนุน และให้ความสำคัญของการผลิตถั่วเขียว เพื่อสร้างรายได้ในท้องถิ่น บูรณาการระหว่างกลุ่มเกษตรกร ภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปปรับใช้ในท้องถิ่น มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ มีการนำระดับมาตรฐานและคุณภาพเมล็ดถั่วเขียวมาใช้ในการกำหนดราคา

1.3.3 หน่วยงานควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำระดับมาตรฐานและคุณภาพเมล็ดถั่วเขียวมาใช้ในการกำหนดราคา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวให้ได้คุณภาพมาตรฐานของเกษตรกร

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกร

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบของการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่ไม่เหมาะสมมาเป็นการปลูกถั่วเขียวของเกษตรกร

2.4 ควรมีการเปรียบเทียบการปลูกถั่วเขียวหลังนากับพืชอื่น ๆ ของเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร. (2556). *เอกสารเผยแพร่วิชาการการผลิตถั่วเขียว* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). *คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร* (พิมพ์ครั้งที่ 1). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). *การปลูกถั่วเขียวในฤดูแล้ง*. บริษัท นิเวศน์มดาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). คู่มือโครงการส่งเสริมการเกษตร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565.

http://www.agriman.doe.go.th/home/agriman62/65_Website_Project/65_13_Legumes.pdf

ชนิษฐา สันติประชา. (2561). การปลูกถั่วเขียวหลังนาและความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จิราลักษณ์ ภูมิไธสง. (2561). วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพถั่วเขียว.

<https://www.doe.go.th/research/attachment.php?aid=2588>.

ปาริชาติ ทาบุตร. (2565). การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวของเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มนีวรรณ จันทน์นาค. (2564). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกถั่วเขียวหลังนาของเกษตรกรในอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุโขทัย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ระบบสารสนเทศการผลิตทางด้านการเกษตร. (2567). <https://production.doe.go.th/report/index>

สุกัญญา นาคประดิษฐ์. (2558). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปลูกถั่วเขียวทดแทนการทำนาปรังของ เกษตรกรในจังหวัดอุทัยธานี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานเกษตรอำเภออุทุมพรพิสัย. (2566). แผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ปี 2566 – 2570 (ฉบับทบทวนปี 2566).

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2565). คู่มือปลูกถั่วเขียวพันธุ์ดีด้วยความรู้ให้ผลผลิตสูงรายได้งาม. วาย.ซี.เอช.มีเดีย.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี 2566.

<https://www.oae.go.th/view/1/เอกสารเผยแพร่/TH-TH>

สนัญญา โสภา. (2563). แนวทางการส่งเสริมการผลิตถั่วเหลืองคุณภาพของเกษตรกรในอำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อนวัณน์ สุทธการ. (2564). การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองของเกษตรกร ในอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.